

Į keliolika tomų nesutilptų kraštiečio poeto, vertėjo Juozo Kruminio kūryba, jeigu surinktume Lietuvoje ir išėivijoje išspausdintus eilėraščius, prozą, vertimus, radijo vaidinimus. Lemtis šiam kūrėjui nebuvo palanki, jo vardas beveik nežinomas. O prisiminti Kruminą vertėtų, juolab, kad vasario 8 dieną pažymime jo 100-ąsias gimimo metines.

Juozas Kruminas (slapyvardis Juozas Palionis)

Gyvenimo datos: 1914-02-08 (senuoju stiliumi sausio 26 d) – 1951-06-01

Gimimo vieta: Palionė., Gelvonų vlsč., Ukmergės apskritis

Veikla: poetas, vertėjas, žurnalistas

Pagerbimas: Memorialinė lenta (Širvintų savivaldybė, Gelvonų seniūnija)

J. Kruminas gimė 1914 m. sausio 26 d. Palionės kaime, šalia Bagaslaviškio bažnytkaimio. Poeto kraštietis, prieš keletą metų miręs šviesuolis Kazimieras Skebėra, dar niekur nepublikuotuose atsiminimuose apie J. Kruminą (jie saugomi Maironio literatūros muziejuje) rašo, kad „Juozo Kruminio atėjimas į šį pasaulį labai brangiai kainavo – pagimdžiusi sūnų, motina ligoninėje ir mirė. Liko jis našlaitis... O gimė jis smulkutis ir netikutis. Parsivežęs tėvas pasižiūrėjo ir pagalvojo: negyvens“. Apie tai pats poetas vėliau rašė eilėraštyje „Vieno ryto nuotaikos“, sukurtame vasarojant tėviškėje:

„Kai gimė jis, žiema žydėjo tykiai.

Tylėjo šaltis kurtumu akmens.

Iš krikšto vežė. Ir pusny paliko.

Ir netikėjo, kad jisai gyvens“.

Juozo tėvas Jonas Kruminas buvo pasiturintis, darbštus ūkininkas. Turėjo 50 ha pirmarūšės žemės, buvo nuolatos paskendęs ūkio darbuose, tad būsimą poetą augino ir auklėjo devyniolikmetė tarnaitė Franė Vaškūnaitė. Ją vaikas pamėgo, pamilo ir vadindavo savo mama. Tačiau Juzulis, taip jį visi vadino, augo uždaras, nemėgo žaisti su bendraamžiais – netgi su broliais ir sesute. „Daugiausia kur nors įlindęs tūnodavo vienas. Sode, tarp serbentų krūmų ar avietyne. Bet ten jį surasdavo. Tada jis pradėjo slėptis ajeruose, kurie buvo aplink kūdrą išbujoję lyg miškas. Kai paklausdavo, kodėl slepiasi ajeruose, nes ten drėgna ir šlapia, atsakydavo: „Man patinka žalių varlių muzika. Kartais matau, kaip jos kurkia. Ir labai gražu...“ – rašo K. Skebėra, gyvenęs šalia Bagaslaviškio ir J. Kruminą pažinojęs dar vaikystėje.

Gelvonų progimnazijoje baigė keturias klases, Ukmergės gimnazijoje – šešias, Kaune baigė suaugusiųjų gimnaziją. Studijavo Kauno universiteto Humanitarinių mokslų fakultete. Nuo 1937 m. bendradarbiavo leidiniuose „Lietuvos žinios“, „Naujoji Romuva“, „Prošvaistė“, „Savaitė“.

1941 – 1944 m. dirbo Kauno radiofone, leido pogrindžio laikraštį „Tautos žodis“. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją. II pasaulinio karo metais bendradarbiavo laikraščiuose „Į laisvę“, „Ateitis“, po karo – Vokietijoje einančiame laikraštyje „Tremties metų almanachas“, JAV lietuvių periodiniuose leidiniuose „Aidai“, „Draugas“, „Šv. Pranciškaus varpelis“, „Žvaigždė“.

1944 m. vasarą Nelė ir Juozas Kruminai pasirinko tremtinių kelią ir tapo laikiniais Vokietijos pabėgėlių

stovyklų gyventojais. Tiesa, Juozui Kruminui tas laikinas prieglobstis truko iki pat mirties – progresuojant įsisenėjusiai ligai, jis neturėjo galimybių kartu su žmona emigruoti į JAV. Mirė džiova 1951 m. birželio 1 d. Edmundštalyje (Vokietija). Palaidotas Spakenbergo pabaltijiečių kapinėse, lietuvių skyriuje. Ant poeto kapo pastatytas kuklus paminklas, o jame iškalto dvi eilutės iš jo paties 1945 m. parašyto eilėraščio Eduardui Narbutui atminti: „**Skrenda paukščiai, ir debesys eina. Tik tai tu nepareisi namo**“.

KŪRYBA

Eilėraščius pradėjo rašyti mokinių laikraščeliuose. Vėliau karinėmis ir patriotinėmis temomis spausdino Juozo Palionio slapyvardžiu „Karyje“. Prieš karą Lietuvoje išleido du eilėraščių rinkinius „**Eksperimentai**“ (1939, drauge su D. Pumpučiu) ir „**Kibirkštys naktį**“ (1940). „**Eksperimentų**“ eilėraščiai rašyti Konrado kavinėje lankytojų užduotomis temomis, matyt, norint įrodyti, kad ne įkvėpimas poezijoje svarbu. Išeivijoje sukurta poezija daugiausia patriotinės tematikos, vyrauja romantinio tipo istorinio turinio baladė. Daug tragiškų žūties scenų, patoso.

Emigracijoje išleido baladžių knygą „**Sugrįžimo laivas**“ (1946), romaną „**Naktis viršum širdies**“ (1950). Po mirties išėjo romanas „**Šeštasis medis**“ (1963 m.). Tai pats didžiausias ir reikšmingiausias J. Krumino prozos kūrinys. Jo veiksmas vyksta lemtingais Lietuvai 1939 – 1941 m. Kaune ir, spėjama, Ukmergėje. Tikriausiai ir pagrindiniam veikėjui Jonui Vindeikiui pavardė parinkta neatsitiktinai – iš netolimo nuo rašytojo gimtinės kaimo pavadinimo Vindeikiai.

Juozo Krumino literatūrinis palikimas yra nemažas. Daug jo kūrinių liko neišleista. Daug J. Krumino kūrybos, neretai pasirašytos įvairiais slapyvardžiais (**J. Palionis, A. Gedainis, V. Gervydas, A. Gobuva**), tebėra Lietuvos ir užsienio šalių lietuviškuose periodiniuose leidiniuose, kurie jau yra tapę bibliografinėmis retenybėmis. Dalis neskelbtų rankraščių likę archyvuose.

J. Krumino gyvenimas, o ypač kūryba mažai tyrinėta, mums dar nedaug pažįstama. 2007 m. išleistoje rinktinėje „**Sugrįžimo laivas**“ spausdinami visi trys J. Krumino eilėraščių ir baladžių rinkiniai, bei eilėraščiai, parinkti iš įvairiausių emigracinių leidinių ir rankraščių, saugomų Maironio lietuvių literatūros muziejuje. „**Sugrįžimo laivas**“ – pirmas atidesnis, platesnis žvilgsnis į nepelnytai užmiršto poeto kūrybą, jo skaudų ir prieštarų gyvenimo kelią.

J. Kruminas yra žinomas ir kaip vertėjas: vertė V. Korolenkos, A. Tolstojaus, A. Makarenkos, K. Čukovskio kūrinius. Daug įvairių autorių poezijos J. Krumino vertimų spausdinta periodikoje, bet ryškiausia veidą ir didžiausią įnašą paliko kaip poetas.

Tėvynės ilgesys, nusivylimas, gamta ir meilė – pagrindiniai Juozo Krumino lyrikos motyvai.

Už poeziją 1941–1944 m. J. Kruminas yra laimėjęs „Naujosios sodybos“, „Žiburėlio“, Dariaus ir Girėno komiteto premijas, 1950 m. - „Draugo“ poezijos premiją.

Juozo Krumino knygoje „**Sugrįžimo laivas**“ Alfars Pakėnas rašo: „Kaip sunkiai poetas grįžta namo – į savo tėviškę Širvintų kraštą, į Lietuvą, į tautos kultūrą, į tikruosius ir vienintelius savo namus, kurių nuolatos ilgėjosi, kuriuos taip mylėjo, apdainavo, apsmilkė kvapniais savo lyrikos smilkalais“. Beveik

šešiasdešimt metų jo gyva dvasia – eilėraščiai pragulėjo archyvų tamsoj ir nežinomybėje. „Tegul tarp kitų mūsų poezijos perlų auksuoja ir Krumino žiburys. Jo poezijos žvaigždė – graži ir ryški Palionės kaimo laukų žvaigždė. Tik daugiau nei po šešių dešimčių metų Nelė Mazalaitė ir Juozas Kruminai grįžo į Lietuvą. Grįžo savo kūryba, geriausiais poezijos ir prozos bandymais, sukurtais prieškarinėje Lietuvoje ir emigracijoje“.

Širvintų viešoji biblioteka vykdė projektą „Apie žodį – išlekiantį ir sugrižtantį“, kurio metu atidengtos paminklinės lentos iškiliems Širvintų krašto žmonėms.

2012 m. vasario 14 d. Gelvonuose, Mikalajūnų g. 2, ant Gelvonų seniūnijos pastato sienos buvo atidengta **memorialinė lenta** rašytojui Ignui Šeiniui „Rašytojui Ignui Šeiniui / **Prozininkui, poetui Juozui Kruminui** / Memuaristui Kazimierui Skebėrai / gyvenusiems Gelvonų seniūnijoje, atminti / (Augenijaus Baravyko PĮ „Baltoji savingė“).

J. Krumino kūriniai ir literatūra apie jį nurodoma „**Lietuvių išėivijos spaudos bibliografijoje, 1945-2000**“ (Vilnius, 2002).

Parengė: Vyta Matukaitienė (Širvintų SVB), 2014